

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра екології та ботаніки

«Затверджую»
Завідувач кафедри
екології та ботаніки

В.Г. Скляр

“ _____ ” _____ **2019 р.**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВБВ 6. Загальне землезнавство

Спеціальність: 242 «Туризм»

Факультет: *Агротехнологій та природокористування*

2019 – 2020 навчальний рік

Робоча програма з «**Загального землезнавства**» для студентів спеціальності
242 Туризм

Розробник: д. б. н., професор кафедри екології та ботаніки
Скляр В.Г. _____

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри екології та ботаніки
Протокол від 8 квітня 2019 року № 14

Завідувач кафедри _____ **В.Г. Скляр**

Погоджено:

Декан факультету _____ **І.М. Коваленко**

Методист навчального відділу _____

Зареєстровано в електронній базі: дата: _____ 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 7,0	Галузь знань: 24 Сфера обслуговування	Нормативна	
Модулів – 2	Спеціальність: 242 «Туризм»	Рік підготовки:	
Змістових модулів: 4		2019-2020	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: -		Курс	
		1	
		Семестр	
Загальна кількість годин - 210		1-2	
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента - 8	14+12 год.		
	Практичні, семінарські		
	30+26 год.		
	Лабораторні		
	-	-	
	Самостійна робота		
	61+67год.		
	Вид контролю: Залік, Іспит		

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 39/61 (82/128 год.)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: вивчення світу і Землі в ньому як цілісного та системно організованого об'єкту, поняття основ географічних знань у взаємозв'язку між компонентами та елементами його будови. Свідоме сприйняття галузевих географічних дисциплін, що викладаються окремими курсами, як поглиблене вивчення окремих аспектів функціонування географічного середовища, зокрема геології, гідрології, метеорології, кліматології, геоботаніки, ландшафтознавства, та інших природничих наук та систем знань.

Завдання: опанувати систему географічних наук, їх розвиток, розглянути планетарні особливості Землі, історію її формування та розвитку; охарактеризувати планету з позицій геосферного, геокомпонентного та геосистемного трактування як взаємодію чинників географічного середовища. Під дією антропогенних змін.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- важливі персоналії географічної науки від найдавніших часів до сучасності світового значення;
- місце Землі в космосі, географічні наслідки рухів Землі в космосі;
- закони Кеплера;
- тектонічну будову Землі;
- телуричні процеси та циркуляцію магматичної речовини;
- формування платформних та геосинклінальних областей, рифтових зон;
- рельєф суходолу та дна океанів;
- розподіл сонячної радіації по земній поверхні та наслідки цього процесу в атмосфері, гідросфері та біосфері;
- схему планетарної циркуляції атмосфери;
- схему загальної циркуляції океанічних вод;
- розподіл температури та солоності в океанічних водах;
- географічну зональність та вертикальну поясність, її відображення в ґрунтовому та рослинному покривах.
- туристично-привабливі ландшафти світу.

вміти:

- аналізувати основні чинники розвитку загального землезнавства;
- формулювати основні терміни та поняття курсу;
- простежувати зміни у географічній оболонці Землі;
- виявляти причини порушення динамічної рівноваги на сучасному етапі розвитку географічної оболонки;
- знаходити цікаві ландшафти для розвитку туристичної діяльності в Україні та світі;
- здійснювати аналіз сучасного стану українського ландшафтного туризму;
- виявляти періоди сприятливих погодних умов в різних кліматичних зонах для організації туристичного відпочинку;
- використовувати особливості рельєфу для організації екстремального туризму;

- опрацьовувати наукову літературу.

3. Програма навчальної дисципліни знаходиться на апробації (затверджена на засіданні кафедри екології та ботаніки, протокол від 8 квітня 2019 року № 14)

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи загального землезнавства

Тема 1. Загальне землезнавство в системі географічних наук. Коротка історія розвитку знань про Землю. Розвиток землезнавства у Стародавньому світі. Географія у епоху Відродження. Розвиток землезнавчих ідей у Європі та Україні. Вклад українських вчених в розвиток географічних наук. Географія і географи світового рівня. Сучасний етап розвитку загального землезнавства. Основні методи географічних досліджень.

Тема 2. Земля у космічному просторі. Системна будова всесвіту. Земля в космічному просторі. Походження і розвиток Сонячної системи та планети Земля. Фігура Землі і її розміри. Параметри орбітального руху. Оберткові рухи Землі, позиція осі обертання Землі та її географічні наслідки.

Змістовий модуль 2. Рухи Землі та їх географічні наслідки

Тема 3. Внутрішня будова планети Земля. Телуричні процеси. Фізика Землі. Енергетичні та речовинні потоки. Вплив Місяця на періодичні ритми у геосфері. Сила Коріолісу та її вплив на природу Землі.

Тема 4. Роль гравітації в земних і позаземних процесах. Нерівномірність гравітаційного поля Землі. Періодичність припливів. Магнітосфера, її захисна функція. Полярні сніжки та магнітні бурі. Вплив магнітних хвиль на живі організми.

Змістовий модуль 3. Сфери Землі

Тема 5. Літосфера. Геоструктури, геологічні відклади, їх зв'язок з корисними копалинами, їх вплив на формування рельєфу. Геологічні науки, геологічні і тектонічні карти. Геохронологія. Морфологічна структура материків та океанічного дна.

Тема 6. Атмосфера. Утворення та розвиток атмосфери. Склад атмосфери. Вертикальна та горизонтальна будова і динаміка атмосфери. Науки про атмосферу. Циркуляція в атмосфері. Розподіл температури, атмосферного тиску, вологості в атмосфері. Малий та великий коло обігу вологи на Землі. Розподіл опадів на Землі, їх форми та перерозподіл. Центри дії атмосфери. Повітряні маси. Закономірності міграції повітряних мас. Вітри місцевих циркуляцій (мусони, бризи, фени, гірсько-долинні. Вітри при великих (лісових) пожежах. Антропогенний вплив на атмосферу.

Тема 7. Гідросфера. Океаносфера, води суші. Льодовики, сніговий покрив. Склад і будова гідросфери. Водний баланс Землі, океанів, суші та окремих їх частин. Розподіл температури і солоності океанічних вод. Взаємодія гідросфери з іншими

геосферами. Гідрологічні науки: гідрологія океанів, морів, озер, рік, боліт. Гляціологія.

Тема 8. Біосфера. Еволюція біосфери. Поширення життя на Землі. Рослинний світ. Тваринний світ. Біологічний колообіг органічної речовини у природі. Основні біологічні науки. Хорологічна парадигма у землезнавстві. Поняття про природні зони. Природні зони України.

Змістовий модуль 4. Географічна оболонка Землі як фокус взаємодії геосфер

Тема 9. Географічні пояси і зони. Географічна оболонка як планетарний природний комплекс. Склад, межі та будова географічної оболонки. Природні ресурси та їх класифікація. Рельєф Землі та рельєфотвірні чинники. Ґрунтовий покрив – фіксатор (пам'ять) зональних географічних процесів, взаємозв'язків між геокомпонентами.. Поняття про пояси освітленості. Поняття тропічного року. Закономірності зональності та азональності у географічній оболонці. Полярна асиметрія. Основні лінії градусної сітки та їх географічний сенс.

Тема 10. Ландшафтна сфера Землі. Сутність поняття ландшафт та особливості його формування. Просторові відмінності ландшафтів. Організація природних систем регіонального та локального рівнів. Ландшафтознавчі науки. Класифікація ландшафтів. Антропогенно-змінені та природні ландшафти у системі туристичного бізнесу. Основні типи ландшафтів, які використовують для організації туристичного відпочинку. Ландшафтна структура України та Сумської області.

Тема 11. Екологічні та соціальні проблеми життя людства у географічному просторі. Ноосфера. Техносфера як складова ноосфери. Шляхи розвитку техносфери. Особливості сучасної екологічної кризи. Екологічні стратегії людства. Основні шляхи екологізації ноосфери.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
<i>Модуль 1. Осінній семестр</i>													
<i>Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи загального землезнавства</i>													
Тема 1. Загальне землезнавство в системі географічних наук	10	2	2			6							
Тема 2. Земля у космічному просторі	12	2	4			6							
<i>Змістовий модуль 2. Рухи Землі та їх географічні наслідки</i>													

Тема 3. Рухи Землі	16	2	2			12							
Тема 4. Значення гравітації в земних і позаземних процесах	16	2	2			12							
<i>Змістовий модуль 3. Сфери Землі</i>													
Тема 5. Літосфера	14	2	6			6							
Тема 6. Атмосфера	10	2	2			6							
Тема 7. Гідросфера	21	2	6			13							
Тема 8. Біосфера	6		6			-							
Разом за модулем 1	105	14	30	-	-	61							
<i>Модуль 2. Весняний семестр</i>													
<i>Змістовий модуль 1. Географічна оболонка Землі як фокус взаємодії геосфер</i>													
Тема 9. Географічні пояси і зони.	36	6	10			20							
Тема 10. Ландшафтна сфера Землі	32	4	8			20							
<i>Змістовий модуль 2. Основні шляхи екологізації ноосфери</i>													
Тема 11. Техносфера як складова ноосфери	21		4			17							
Тема 12. Основні шляхи екологізації ноосфери	16	2	4			10							
Разом модулем 2	105	12	26	-	-	67							
Усього годин:	210	26	56			128							

5. Теми та план лекційних занять

№	Назва теми лекції	Кількість годин
<i>Модуль 1. Осінній семестр</i>		
1	Лекція 1. Загальне землезнавство в системі географічних наук 1. Об'єкт, предмет та завдання загального землезнавства. 2. Історичні передумови виникнення загального землезнавства.	2

	<ul style="list-style-type: none"> 3. Розвиток землезнавчих ідей у Європі та Україні. 4. Сучасний етап розвитку загального землезнавства. 	
2	Лекція 2. Земля у космічному просторі. <ul style="list-style-type: none"> 1. Походження і розвиток Сонячної системи та планети Земля. 2. Земля в космічному просторі. 3. Форма Землі. 	2
3	Лекція 3. Рухи Землі. <ul style="list-style-type: none"> 1. Магнітосфера 2. Осьове обертання Землі та його географічні наслідки 3. Сила Коріолісу та її вплив на природу Землі. 	2
4	Лекція 4. Значення гравітації в земних і позаземних процесах <ul style="list-style-type: none"> 1. Нерівномірність гравітаційного поля Землі. 2. Фактори, що зумовлюють полярне стиснення. 3. Утворення припливної хвилі 	2
5	Лекція 5. Літосфера <ul style="list-style-type: none"> 1. Будова літосфери. 2. Тектонічні рухи земної кори. 3. Вулканічна діяльність. 4. Екзогенні процеси рельєфоутворення. 5. Види рельєфу. 	2
6	Лекція 6. Атмосфера <ul style="list-style-type: none"> 1. Склад і будова атмосфери. 2. Циркуляція атмосфери. 3. Погода і клімат 	2
7	Лекція 7. Гідросфера та її планетарна роль <ul style="list-style-type: none"> 1. Склад і будова гідросфери. 2. Океаносфера. 3. Води суходолу. 4. Льодовики, сніговий покрив. 5. Водний баланс Землі, океанів, суші та окремих їх частин. 6. Гідрологія океанів та морів. 7. Гідрологія озер, рік, боліт. 	2
Модуль 2. Весняний семестр		
1	Лекція 1. Рельєф Землі та рельєфотвірні чинники. Частина 1. <ul style="list-style-type: none"> 1. Поняття про рельєф 2. Закономірності розташування материків і океанів на Землі 	2
2	Лекція 2. Рельєф Землі та рельєфотвірні чинники. Частина 2. <ul style="list-style-type: none"> 1. Основні морфоструктури материків 2. Будова дна Світового океану 3. Екзогенні процеси та морфоскульптура суші 	2
3	Лекція 3. Сутність поняття ландшафт та особливості його формування <ul style="list-style-type: none"> 1. Сутність поняття ландшафт 2. Особливості розуміння сутності ландшафтів у різних країнах 3. Ландшафт як система. 4. Термін «ландшафт» поза полем географії. 	2

	5. Провідні властивості ландшафтів	
4	Лекція 4. Ландшафти: їхня структура та класифікація 1. Географічні компоненти ландшафту 2. Інтерпретації терміну «ландшафт». 3. Класифікація ландшафтів	2
5	Лекція 5. Географічна оболонка - планетарний природний комплекс 1. Склад, межі та будова географічної оболонки 2. Закономірності цілісності та кругообігів речовини та енергії у географічній оболонці 3. Закономірності ритмічності й безперервності та нерівномірності розвитку географічної оболонки 4. Закономірності зональності та азональності у географічній оболонці 5. Закономірність полярної асиметрії	2
6	Лекція 6. Екологічні та соціальні проблеми життя людства у географічному просторі 1. Природне середовище існування людства 2. Поняття «природні ресурси». Класифікації природних ресурсів 3. Поняття про антропосферу та ноосферу 4. Негативні та конструктивні впливи суспільства на геосфери 5. Особливості сучасної екологічної кризи 6. Основні шляхи екологізації природокористування	2
	Разом:	26

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Модуль 1. Осінній семестр		
1	Порівняння планет Сонячної системи	2
2	Визначення параметрів орбітального руху Землі	2
3	Визначення дальності видимого горизонту	2
4	Осьове обертання Землі	2
5	Методика визначення поясного часу	2
6	Робота з телурієм. Сезонні зміни.	2
7	Контрольна робота «Рухи Землі»	2
8	Розподіл суші і води на Землі	2
9	Розв'язування задач на час	2
10	Визначення висоти сонця над горизонтом	2
11	Прояви загальних закономірностей географічної оболонки	2
12	Масштаб. карта	2
13	Характеристики сонячної радіації	2

14	Тепловий режим підстилаючої поверхні та атмосфери	2
15	Підсумкова контрольна робота	2
	<i>Всього за I семестр</i>	30
<i>Модуль 2. Весняний семестр</i>		
1	Клімат землі. Класифікація клімату	4
2	Рельєф. Тектонічна й геологічна будова України.	2
3	Внутрішні води України. Моря.	2
4	Різноманітність ландшафтів України та деякі сучасні підходи до оцінки стану ландшафтів	6
5	Географічна оболонка, її межі та компоненти. Етапи розвитку географічної оболонки.	4
6	Вивчення загальних закономірностей географічної оболонки.	2
7	Екологічні проблеми	4
8	Підсумкова контрольна робота	2
	<i>Всього за II семестр</i>	26
	Разом:	56

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
<i>Модуль 1. Осінній семестр</i>		
1	Глобальні проблеми забезпечення життєдіяльності та якості життя людини	12
2	Геоманітні аномалії та їх використання	12
3	Фактори рельєфоутворення.	12
4	Основні закономірності розвитку та поширення рослинності на Землі	12
5	Військова діяльність людини і біосфера	13
	<i>Всього за I семестр</i>	61
<i>Модуль 2. Весняний семестр</i>		
1	Атмосфера. Основні забруднювачі атмосфери, її охорона.	12
2	Склад і будова гідросфери.	12
3	Біологічний колообіг органічної речовини у природі	12
4	Географічні пояси і зони	12
5	Ландшафтна сфера Землі	12
6	Вчення Вернадського про ноосферу	3
7	Екологічні стратегії людства	4
	<i>Всього за II семестр</i>	67
	Разом:	128

8. Методи навчання за джерелом знань:

1.1. **Словесні:** розповідь, пояснення, бесіда (евристична і репродуктивна), лекція, інструктаж, робота з книгою (читання, переказ, виписування, складання плану, рецензування, конспектування, виготовлення таблиць, графіків, опорних конспектів тощо).

1.2. **Наочні:** демонстрація, ілюстрація, спостереження.

1.3. **Практичні:** практична робота, вправа, виробничо-практичні методи.

2. **Методи навчання за характером логіки пізнання:** аналітичний, індуктивний та дедуктивний методи, методи синтезу.

3. **Методи навчання за характером та рівнем самостійної розумової діяльності студентів:** проблемний, дослідницький, репродуктивний, пояснювально-демонстративний.

9. Методи контролю

1. Рейтинговий контроль за 100-бальною шкалою оцінювання ЄКТС
2. Проведення проміжного контролю протягом семестру (проміжна атестація)
3. Полікритеріальна оцінка поточної роботи студентів:
 - рівень знань, продемонстрований на практичних та семінарських заняттях;
 - активність під час обговорення питань, що винесені на заняття;
 - результати виконання та захисту практичних робіт;
 - експрес-контроль під час аудиторних занять;
 - самостійне опрацювання теми в цілому чи окремих питань;
 - креслення карт;
 - написання рефератів;
 - результати тестування;
 - письмові завдання при проведенні контрольних робіт.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Осінній семестр

Поточне тестування та самостійна робота								СРС	Разом за модулі та СРС	Атестація	Сума
Модуль 1 0-70 балів											
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8				
8	8	8	8	8	9	10	11	15	85 (70+15)	15	100

Весняний семестр

Поточне тестування та самостійна робота				СРС	Разом за модулі СРС та атестацію	Атестація	Підсумковий іспит	Сума
Модуль 2 0– 40 балів								
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2						
T1	T2	T3	T4					
10	10	10	10	15	70	15	30	100

11. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
69-74	D	
60-68	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Методичне забезпечення

1. Географія в таблицях і схемах: енциклопед. довід.; дослідники; геогр. задачі; подорожі; відкриття; карти, діаграми : посібник / Мастюх М. О. - Харків : Торсінг , 2017. - 95 с. : табл., схеми.
2. Жарінов В.І, Довгаль СВ. Словник-довідник з агроєкології. — К: Урожай, 2001. - 374 с.
3. Жуков В.А. и др. Математические методы оценки агроклиматических ресурсов / В.А. Жуков, А.Н. Полевой, А.Н. Витченко, С.А. Даниелов. — Л.: Гидрометеоиздат, 1999. — 208 с.
4. Мельничук В.П., Попович І.С. Практикум з фізичної географії України. – Ужгород: Говерла, 2010. – 104 с.
5. Мельничук М. М., Білецький Ю. В. Загальне землезнавство: Методичні рекомендації до практичних занять для студентів географічного факультету напряму підготовки 6.020107 – “Туризм”. – Луцьк, 2010. – 112 с.
6. Нетробчук І.М., Полянський С.В. Фізична географія України: практикум для лабораторних занять. – Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2015. – 140с.
7. Савчук Р.І. Загальне землезнавство з основами краєзнавства: практикум. Навчальний посібник для ВНЗ. – К: Унів.книга, 2009. - 185 с.

13. Рекомендована література

Базова

1. Багров М. В., Боков В. О., Черваньов І. Г. Землезнавство.- К.: Либідь, 2000. – 464с.
2. Волошин І.І. Загальне землезнавство. — Ніжин: вид-во НДПУ ім.М.Гоголя, 2002. — 294с.
3. Географічний атлас. К.: Лібра, 2018. – 284 с.
4. Джигирей В.С.Екологія та охорона навколишнього середовища. К.: Знання, 2002. - 203 С.
5. Мащенко О.М. Загальне землезнавство. Навчальний посібник. – Полтава: ПДПУ, 2010.- 73 с.
6. Мильков Ф.Н. Общее землеведение. — М.: Высшая школа, 1990. — 335с.
7. Олійник Я. Б., Федоришак Р. П. , Шищенко П. Г. Загальне землезнавство. - К.: Знання - Прес, 2003. – 247.
8. Сафранов Т.А. Екологічні основи природокористування. Львів: Новий світ, 2004. -248 с.

Додаткова література

1. Алексеев С. Прогулка по четвертой планете// Химия и жизнь. – 2005. – №6. – С.62-65. О планете Марс.

2. Багнюк В. Глобалізм і екологія // Надзвичайна ситуація. – 2002. - №3. – С. 52 – 55.
3. Баранський О. Візуальні спостереження Сонця/ О.Баранський, В.Лэфтор, С.Едель// Наше небо. – 2003. – №6. – С.28-32.
4. Вартбург М. Загадки Венери// Знание-сила. – 2006. – №10. – С.94-96. Новые данные о Венере.
5. Гацунаев Н.К. Географы и путешественники – М.: Рипол Классик, 2001. –576 с.
6. Географія: Україна і світ / Я. Б. Олійник та ін. - К. : Знання, 2007. - 456 с.
7. Екологія: основи теорії і практикум .-Львів: Новий світ - 2000, 2004. - 296с
8. Кифяк В. Ф. Організація туристської діяльності в Україні. – Чернівці : Книги-XXI, 2003. – 300 с.
9. Лантух Г. Всесвіт та його будова //Краєзнавство. Географія. Туризм. — 2000. — №4. — С.12-13.
10. Ленц Н. 1000 тайн планеты Земля/ Пер.с нем. – М.: Олимп; АСТ, 2001. – 224 с.: ил.
11. Мирошникова В.В. Мирошников. В.В. 100 знаменитых путешественников. – Х. : Фолио, 2004. – 512 с.
12. Сухоруков В. Д. География и экология в XXI веке // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2005. - № 21 – 23. –С. 3 – 7.

Інформаційні ресурси

1. https://pidruchniki.com/17810409/geografiya/zagalne_zemleznavstvo
2. <https://textbook.com.ua/geografiya/1473445587/s-1>
3. http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/library/TopicDescription?topic_id=24684
4. <https://www.twirpx.com/file/720448/>
5. <https://lektsii.org/6-47543.html>